

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.7.53>

DOŚWIADCZENIE ZAGRANICZNE W REGULACJI ODPOWIEDZIALNOŚCI KARNEJ ZA OSZUSTWA DOKONYWANE W POPRZEZ NIELEGALNE DZIAŁANIA Z WYKORZYSTANIEM ELEKTRONICZNEGO SPRZĘTU KOMPUTEROWEGO

Oleksandr Myrhorodskiy

laureat Nagrody Naukowej

Instytut Prawa Publicznego (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0009-0009-2197-449X

oleksandrmyrhorodskiy@ukr.net

Adnotacja. W artykule dokonano przeglądu doświadczeń Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej i Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie uregulowania odpowiedzialności karnej za oszustwa popełnione w drodze nielegalnych działań z wykorzystaniem elektronicznego sprzętu komputerowego. Podkreśla się, że istnienie wysokiej jakości i społecznie zdeterminowanego ustawodawstwa dotyczącego odpowiedzialności karnej jest jednym z najważniejszych kluczy do skutecznego przeciwdziałania deliktom. Ustalono, że w Kodeksie karnym Republiki Łotewskiej i Kodeksie karnym Rzeczypospolitej Polskiej czyny związane z oszustwami w systemie zautomatyzowanego przetwarzania danych są wyodrębnione jako odrębne przestępstwo. Proponuje się uwzględnienie doświadczeń Republiki Łotewskiej w części konstrukcji sankcji normy, która przewiduje odpowiedzialność za oszustwa popełnione w drodze nielegalnych działań z wykorzystaniem elektronicznego sprzętu komputerowego, oraz uzupełnienie części 3 art. 190 Kodeksu karnego Ukrainy z alternatywnym rodzajem kary w postaci grzywny. Podkreśla się, że takie orzeczenie umożliwi sądom wybór najbardziej sprawiedliwej kary dla winnych popełnienia czynu niedozwolonego, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy i zwiększy skuteczność prawa o odpowiedzialności karnej.

Słowa kluczowe: technologia komputerowa, prawo, zapobieganie przestępczości, doświadczenia zagraniczne, Kodeks karny Ukrainy, portret kryminologiczny, oszustwo.

FOREIGN EXPERIENCE IN REGULATING CRIMINAL LIABILITY FOR FRAUD COMMITTED THROUGH ILLEGAL TRANSACTIONS WITH THE USE OF ELECTRONIC COMPUTERS

Oleksandr Myrhorodskiy

External Postgraduate Student of the Research Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0009-0009-2197-449X

oleksandrmyrhorodskiy@ukr.net

Abstract. The article analyzes the experience of the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania and the Republic of Poland in terms of regulating criminal liability for fraud committed through illegal transactions with the use of electronic computing equipment. The author emphasizes that the existence of high-quality and socially conditioned legislation on criminal liability is one of the most important keys to effective counteraction to torts. It is established that in the Criminal Code of the Republic of Latvia and the Criminal Code of the Republic of Poland, acts related to fraud in an automated data processing system are distinguished into a separate criminal offense. It is proposed to take into account the experience of the Republic of Latvia in terms of building a sanction of the provision providing for liability for fraud committed through illegal transactions using electronic computing equipment, and to supplement Part 3 of Article 190 of the Criminal Code of Ukraine with such an alternative type of punishment as a fine. It is emphasized that such a decision will allow courts to choose the most just punishment for those guilty of committing a tort, taking into account all the circumstances of the case and will make the law on criminal liability more effective.

Key words: electronic computers, law, crime prevention, foreign experience, Criminal Code of Ukraine, criminological portrait, fraud.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ШАХРАЙСТВО, ВЧИНЕНЕ ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ

Олександр Миргородський

здобувач Науково-дослідного

інституту публічного права, м. Київ

ORCID ID: 0009-0009-2197-449X

oleksandrmyrhorodskiy@ukr.net

Анотація. У статті розглядається досвід Латвійської Республіки, Литовської Республіки та Республіки Польща в частині регулювання кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з вико-

ристанням електронно-обчислювальної техніки. Наголошено на тому, що саме наявність якісного та соціально обумовленого законодавства про кримінальну відповідальність – одна з найбільш важливих заборук ефективної протидії деліктам. Встановлено, що в КК Латвійської Республіки та КК Республіки Польща діяння, пов'язані з шахрайством у автоматизованій системі обробки даних, виокремлені в окремий склад кримінального правопорушення. Пропонується врахувати досвід Латвійської Республіки в частині побудови санкції норми, що передбачає відповідальність за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, та доповнити ч. 3 ст. 190 КК України таким альтернативним видом покарання як штраф. Наголошується що таке рішення дозволить судам обирати максимально справедливе покарання для винних у вчиненні делікту з урахуванням всіх обставин справи та зробить закон про кримінальну відповідальність більш ефективним.

Ключові слова: електронно-обчислювальна техніка, закон, запобігання злочинності, зарубіжний досвід, Кримінальний кодекс України, кримінологічний портрет, шахрайство.

Актуальність теми. Відповідно до ст. 41 Конституції України, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності (Constitution of Ukraine, 1996).

Не дивлячись на відповідні положення Конституції, у нашій державі щороку фіксуються випадки вчинення майнових злочинів, серед яких і такий акт протиправної поведінки, як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. Останній делікт набирає особливої популярності серед злочинців, адже його реалізація може відбуватись дистанційно, що суттєво знижує шанси бути викритим правоохоронними органами.

Такий стан речей свідчить про необхідність своєчасного реагування держави на виклики сьогодення. Зокрема, важливо модернізувати чинний КК України в частині регулювання кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. Для цього доречно врахувати досвід вирішення зазначеного питання зарубіжними державами, які мали ряд схожих проблем, що і Україна, на різних етапах розвитку, проте досягнули стратегічних цілей, що стоять перед нашою державою – стали сучасними розвиненими країнами-членами Європейського союзу та НАТО (Shablusty, 2015: 120). У даному випадку цікавим вбачається аналіз досвіду таких держав, як Латвійська Республіка, Литовська Республіка та Республіка Польща.

Стан дослідження. Питання зарубіжного досвіду регулювання юридичної відповідальності за шахрайство розглядалося у роботах таких вітчизняних вчених, як С.І. Афанасенко, І.О. Бандурка, О.Ю. Бусол, В.С. Батиргарєєва, В.С. Березняк, В.М. Бесчастний, П.Д. Біленчук, І.Г. Богатирьов, В.В. Голіна, В.К. Грищук, О.М. Джужа, Ю.А. Дорохіна, П.М. Коваленко, О.М. Комар, І.М. Копотун, Л.Ф. Лефтеров, В.В. Марков, С.І. Мінченко, С.А. Мозоль, В.В. Пахомов, М.С. Пузирьов, Д.О. Ричка, О.В. Таран, Т.Г. Таран, О.В. Тарасова, П.Л. Фріс, Г.М. Чернишов, С.С. Чернявський, В.В. Шаблістий, О.Ю. Шостко, О.С. Юнін та ін. Водночас, на науковому рівні відповідні компаративістські дослідження в контексті такого різновиду даного делікту, як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, проводились поверхнево.

Метою цієї статті є дослідження досвіду Латвійської Республіки, Литовської Республіки та Республіки Польща в частині кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Латвійська Республіка – держава, розташована у Балтійському регіоні, що у 2004 р. стала членом ЄС та НАТО. Глава XVIII КК Латвійської Республіки має назву «Злочини проти власності». Ст. 177 «Шахрайство» диференційована на 3 частини. У ч. 1 згаданої норми зазначається:

«(1) Придбання чужого майна або прав на таке майно шляхом зловживання довірою або обманом (шахрайство), -

карається позбавленням волі на строк до 3 років або короткостроковим позбавленням волі, або пробацийним наглядом, або громадськими роботами, або штрафом» (The Criminal Law. Legal acts of the republic of Latvia, 1998).

Отже, диспозиція ч. 1 ст. 177 КК Латвійської Республіки за своїм змістом максимально наближена до ч. 1 ст. 190 закону про кримінальну відповідальність України. При цьому, на відміну від вітчизняного КК, у названому нормативно-правовому акті за вчинення згаданого делікту винному може бути призначено покарання у виді позбавлення волі.

Ч. 2 ст. 177 КК Латвійської Республіки передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк до 5 років або короткострокове позбавлення волі, або пробацийний нагляд, або громадські роботи, або штраф з конфіскацією майна або без неї за шахрайство, вчинене за попередньою змовою групою осіб.

Дана норма, знову ж таки, має ряд схожих рис зі змістом ч. 2 ст. 190 КК України. Втім, у даному випадку законодавець Латвійської Республіки передбачив меншу кількість кваліфікованих складів шахрайства (в КК України, нагадаємо, у ч. 2 ст. 190 передбачена також відповідальність за шахрайство, вчинене повторно, та за шахрайство, що завдало значної шкоди потерпілому). Крім того, санкція ч. 2 ст. 177 КК Латвійської Республіки передбачає більш суворе максимальне покарання – позбавлення волі на строк до 5 років (тоді як в ч. 2 ст. 190 КК України – до 3 років).

Ч. 3 ст. 177 КК Латвійської Республіки містить особливо кваліфікований склад шахрайства – вчинення даного діяння у великих розмірах, або організованою групою, або з метою придбання наркотичних, психотропних, сильнодіючих, отруйних або радіоактивних речовин, вибухових речовин, вогнепальної зброї

або боєприпасів. За відповідний злочин передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від 2 до 10 років з конфіскацією майна або без неї та виправним наглядом на строк до 3 років або без такого (The Criminal Law. Legal acts of the republic of Latvia, 1998).

Отже, на підставі аналізу змісту ст. 177 КК Латвійської Республіки можна зробити висновок про те, що законодавець не виокремлює шахрайство, вчинене з використанням електронно-обчислювальної техніки, в якості кваліфікованого (особливо кваліфікованого) складу шахрайства в рамках даної норми.

Ст. 177-1 «Шахрайство у автоматизованій системі обробки даних» КК Латвійської Республіки також складається з трьох частин. У ч. 1 задекларовано:

«Внесення завідомо неправдивих даних до автоматизованої системи обробки даних для придбання майна іншої особи або прав на це майно, або отримання іншої матеріальної вигоди з метою здійснення впливу на операцію його ресурсів (комп'ютерне шахрайство), карається позбавленням волі на строк до трьох років, або короткостроковим позбавленням волі, або пробацийним наглядом, або громадськими роботами, або штрафом» (The Criminal Law. Legal acts of the republic of Latvia, 1998).

Склад даного злочину суттєво відрізняється від кримінального правопорушення у вигляді шахрайства шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки. Відповідальність за делікт, передбачений ст. 177-1 КК Латвійської Республіки, настає виключно у випадку внесення відповідних неправдивих даних до автоматизованої системи (Shablysty, 2013: 178). Відтак, згадана норма охоплює значно вужче коло суспільно небезпечних діянь, ніж ч. 3 ст. 190 КК України.

Водночас, варто звернути увагу на те, що законодавець Латвійської Республіки передбачив ряд альтернативних видів покарань за вказаний делікт. Можливо, доречно інтегрувати відповідний досвід у зміст ч. 3 ст. 190 КК України, що дозволить українським судам обирати максимально справедливе покарання до винних у вчиненні названого злочину, залежно від обставин справи.

Викладена вище пропозиція щодо включення до санкції ч. 3 ст. 190 КК України альтернативних видів покарань базується не тільки на досвіді зарубіжних держав, але і на результатах судової практики. Так, наприклад, у 2020 р. за ч. 3 ст. 190 КК України засуджено 76 осіб, з яких лише до 17 застосовано покарання у позбавлення волі на певний строк (тобто лише у 22 % випадків) (Unified report on criminal offenses, 2020). Схожа ситуація спостерігалась і у 2021 р. – за вчинення названих кримінальних правопорушень засуджено 96 осіб, з яких лише до 20 застосовано покарання у позбавлення волі на певний строк (тобто лише у 21 % випадків) (Unified report on criminal offenses, 2021).

Наведені вище показники свідчать про неефективність вказаної норми та необхідність внесення змін до її санкції. Через це пропонуємо включити до санкції ч. 3 ст. 190 КК України такий альтернативний вид основного покарання як штраф від восьми тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повертаючись до змісту ст. 177-1 КК Латвійської Республіки зауважимо, що ч. 2 та ч. 3 містять ті самі кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що і аналогічні частини ст. 177 КК Латвійської Республіки. Ба більше, санкції згаданих норм також є тотожними.

Розглянемо досвід іншої держави Балтії – Литовської Республіки. Ч. 1 ст. 182 КК Литовської Республіки передбачає наступне:

«1. Особа, яка обманним шляхом придбала чуже майно або майнове право на свою користь або користь іншої особи, ухилилась від виконання майнового обов'язку або відмінило його, - карається громадськими роботами, або обмеженнями волі, або арештом, або позбавленням волі на строк до трьох років» (Lietuvos Respublikos kūrismo kodekso veļišto ir ģīļiimo ģstatymas, 2000).

З огляду на вказану норму можна зробити висновок про те, що чинний КК Литовської Республіки розглядає шахрайство в якості більш суспільно небезпечного делікту, ніж КК України, адже за вказаний акт протиправної поведінки передбачене покарання у виді позбавлення волі.

У ч. 2 згаданої норми задекларовано:

«Особа, яка шляхом обману придбала для себе або інших високовартісне майно або майнове право, ухилилась від виконання обов'язку по цінному майну або відмовилась від нього, - карається позбавленням волі на строк до восьми років» (Lietuvos Respublikos kūrismo kodekso veļišto ir ģīļiimo ģstatymas, 2000).

Отже, за законодавством Литовської Республіки вчинення шахрайства у великих розмірах також визнається в якості кваліфікуючої ознаки. Як і в КК України, санкція відповідної норми передбачає максимальне покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років.

Додамо, що у випадку, якщо відповідне майно коштує «невелику суму», то відповідальність для суб'єкта кримінального правопорушення настає за ч. 3 ст. 182 КК Литовської Республіки, санкція якої передбачає покарання у виді громадських робіт, або штрафу, або обмеження волі, або арешту (Lietuvos Respublikos kūrismo kodekso veļišto ir ģīļiimo ģstatymas, 2000).

На нашу думку, певним недоліком вказаної норми є відсутність вказівки законодавця Литовської Республіки на конкретну суму, що визнається «невеликою» в контексті диспозиції ч. 3 ст. 182 згаданого вище нормативно-правового акта.

Додамо, що відповідно до ч. 4 ст. 182 КК названої держави особа підлягає кримінальній відповідальності за вчинення суспільно небезпечних діянь, передбачених ч.ч. 1, 3 згаданої норми, тільки у випадках скарги потерпілого (заяви законного представника потерпілого) або вимоги прокурора (Lietuvos Respublikos kūrismo kodekso veļišto ir ģīļiimo ģstatymas, 2000).

З викладеного слідує, що кримінальні провадження за ч.ч. 1,3 ст. 182 КК Литовської Республіки відбуваються у формі приватного обвинувачення, що, вважаємо, є доволі слухним рішенням з огляду на ступінь суспільної небезпеки відповідних деліктів.

Варто окремо вказати на те, що суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч.ч. 1, 3 ст. 182 КК Литовської Республіки можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи, а суб'єктом злочину, зазначеного у ч. 2 цієї норми – виключно фізичні.

Проаналізуємо досвід Республіки Польща. Ст. 286 «Шахрайство» диференційована на 3 частини. У ч. 1 зазначається:

«1. Хто з метою отримання фінансової вигоди схилить іншу особу до невідповідного розпорядження своїм або чужим майном шляхом введення в оману або використовуючи помилку чи нездатність правильно зрозуміти вчинену дію, той: карається позбавленням волі на строк від шести місяців до 8 років» (Karny Code, 1997).

Отже, на відміну від ч. 1 ст. 190 КК України, санкція ч. 1 ст. 286 КК Республіки Польща передбачає набагато суворіше безальтернативне покарання – позбавлення волі на строк до 8 років. При цьому, діапазон тривалості покарання є занадто широким, що створює певні можливості для прийняття судом суб'єктивного рішення по справі.

Ч. 2 ст. 286 КК Республіки Польща передбачає те саме покарання до особи, яка вимагає фінансову вигоду в обмін на повернення незаконно захопленої речі (Karny Code, 1997).

Таким чином, ч. 2 ст. 286 КК Республіки Польща суттєво відрізняється від диспозицій ст. 190 КК України. У даному випадку діяння, передбачене першою нормою за вітчизняним законодавством, у разі наявності відповідних ознак, могло б бути розцінено як, наприклад, вимагання (ст. 189 КК України).

Ч. 3 ст. 286 КК Республіки Польща передбачає привілейований склад кримінального правопорушення – вчинення тих самих діянь неповнолітнім. За вказаний акт делінквентної поведінки передбачене покарання у виді штрафу або обмеження волі на 2 роки, або позбавлення волі на той самий строк (Karny Code, 1997).

Нагадаємо, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 66 КК України вчинення неповнолітнім шахрайства шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (як і будь-якого іншого делікту) розглядається законодавцем в якості обставини, що пом'якшує покарання (Criminal Code of Ukraine, 2001).

Ст. 287 КК Республіки Польща має назву «Комп'ютерне шахрайство». У ч. 1 цієї норми задекларовано:

«1. Той, хто з метою отримання фінансової вигоди чи заподіяння шкоди іншій особі без дозволу впливає на автоматичну обробку, збір чи передачу ІТ-даних або змінює, видаляє чи вводить новий запис ІТ-даних, карається: позбавленням волі на строк від 3 місяців до 5 років» (Karny Code, 1997).

Зауважимо, що для кваліфікації діяння за відповідною нормою закону про кримінальну відповідальність Республіки Польща суб'єкт злочину не обов'язково має вчинити цей акт протиправної поведінки шляхом обману або зловживання довірою – для цього обов'язково лише встановити відсутність необхідного дозволу на внесення даних у автоматизовану базу даних.

Ч. 2 ст. 287 КК Республіки Польща передбачає покарання у виді штрафу або обмеження волі на 1 рік, або позбавлення волі на той самий строк у випадку, якщо мав місце «нетяжкий випадок» вчинення названого делікту (Karny Code, 1997).

При цьому, певним недоліком ч. 2 ст. 287 КК Республіки Польща є відсутність визначення «нетяжкий випадок».

Окремо зауважимо, що відповідно до ч. 3 згаданої вище норми, якщо потерпілим виступає родич або інша близька особа кримінального правопорушника – провадження відкривається за клопотанням потерпілої сторони (Karny Code, 1997).

Таким чином, провадження за ч. 3 ст. 287 КК Республіки Польща відбувається у формі приватного обвинувачення.

Отже, на підставі проведеного аналізу зарубіжного досвіду регулювання кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, пропонуємо скористатись досвідом Латвійської Республіки та доповнити санкцію ч. 3 ст. 190 КК України таким альтернативним видом покарання як штраф. Відповідний крок виглядає цілком обґрунтованим з огляду на судову практику (за останні два роки (з 2020 по 2021 рр.) зі 172 засуджених за ч. 3 ст. 190 КК України лише до 37 осіб застосовано покарання у виді позбавлення волі) та дозволить українським судам обирати максимально справедливе покарання до винних у вчиненні шахрайства шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, з огляду на обставини справи.

Перспективним напрямком подальших досліджень вважаємо аналіз законодавства про кримінальну відповідальність за шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, інших держав-членів ЄС.

Література:

1. Kodeks karny: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. // Internetowy System Aktów Prawnych/ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas // Teisės aktų registras. 2000. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/ru/legalAct/TAR.2B866DFF7D43>
3. The Criminal Law // Likumi. Legal acts of the republic of Latvia. 1998. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966-the-criminal-law>

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний вебсайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року // Офіс Генерального прокурора: офіційний вебсайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627
6. Конституція України: від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
8. Шаблюстий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження: монограф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ: Ліра ЛТД, 2015. 420 с.
9. Шаблюстий В.В. Про публічність та приватність кримінально-правового забезпечення інформаційної безпеки людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2013. № 1. С. 177-184.

References:

1. Kodeks karny: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. // Internetowy System Aktów Prawnych/ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> [in Polish].
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas // Teisės aktų registras. 2000. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/ru/legalAct/TAR.2B866DFF7D43> [In Lithuanian].
3. The Criminal Law // Likumi. Legal acts of the republic of Latvia. 1998. URL: <https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966-the-criminal-law> [in English].
4. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-hruden 2020 roku [Unified report on criminal offenses for January-December 2020] // Ofis Heneralnoho prokurora: ofitsiyni vebsait. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855 [in Ukrainian].
5. Iedynyi zvit pro kryminalni pravoporushennia za sichen-hruden 2021 roku [Unified report on criminal offenses for January-December 2021] // Ofis Heneralnoho prokurora: ofitsiyni vebsait. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627 [in Ukrainian].
6. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: vid 28 chervnia 1996 roku № 254k/96-VR // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»/Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> [in Ukrainian].
7. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: vid 05.04.2001 r. № 2341-III // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»/Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
8. Shablysty, V.V. (2015). Bezpekovi vyimir kryminalnoho prava Ukrainy: liudynotsentristyske doslidzhennia [The security dimension of the criminal law of Ukraine: a human-centered study]: monohraf. Dnipropetrovsk: Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav: Lira LTD, 420 p. [in Ukrainian].
9. Shablysty, V.V. (2013) Pro publichnist ta pryvatnist kryminalno-pravovoho zabezpechennia informatsiinoi bezpeky liudyny [About the publicity and privacy of the criminal law provision of information security of a person]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka*. № 1. pp. 177-184. [in Ukrainian].